

Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2026-27

Rhagfyr 2025

1. Cyflwyniad a gwybodaeth gefndir

Mae'r adroddiad hwn yn manylu ar ddeilliannau craffu y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol ar gynigion Cyllideb Ddrafft Llywodraeth Cymru ar gyfer 2026-27. Nid yw'n bosibl ymdrin â phob mater o fewn ein cylch gorchwyl. Mae'n werth nodi, ar y dechrau, natur gydgyssylltiedig gwariant cyfiawnder cymdeithasol a'r ddarpariaeth ym mron pob maes portffolio arall. Mae mynd i'r afael â thlodi a lleihau anghydraddoldeb yn fuddsoddiad yn ein dyfodol ni oll ac yn hanfodol wrth sicrhau gwariant cyhoeddus mwy ataliol. Yn ein hadroddiad, rydym yn canolbwyntio ar feysydd allweddol o anghydfod neu bryder y byddai'r Pwyllgor yn hoffi i Lywodraeth Cymru eu hystyried ymhellach. Pwrpas yr adroddiad yw llywio trafodaethau ar y Gyllideb Ddrafft a drefnwyd ar gyfer 16 Rhagfyr a'r Gyllideb Derfynol a drefnwyd ar gyfer 26 Ionawr 2026.

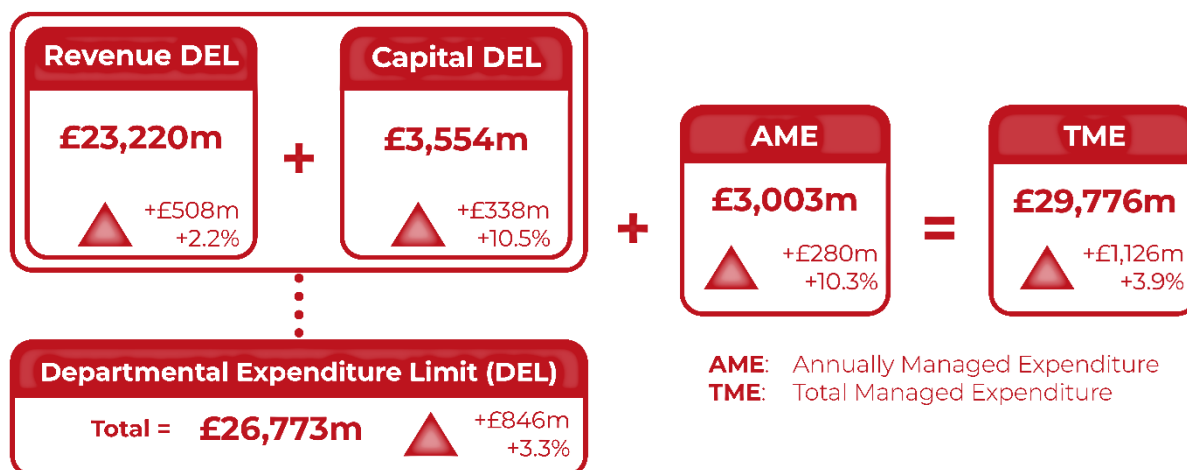


1. Mae'r dystiolaeth a gyflwynwyd gan Lywodraeth Cymru a'r sesiwn graffu a gynhaliwyd gyda Jane Hutt AS, Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyfiawnder Cymdeithasol, y Trefnydd a'r Prif Chwip, ar 24 Tachwedd 2025, yn sail i'r adroddiad hwn.
2. Yn ystod y sesiwn, gwnaeth yr Ysgrifennydd Cabinet sawl ymrwymiad i roi rhagor o wybodaeth i'r Pwyllgor. Gwnaed hyn trwy ohebiaeth ac roedd yn cwmpasu ystod o bynciau gan gynnwys: undebau credyd, bwndeli babanod, cynlluniau ar gyfer Gwasanaeth Cyfreithiol Cydraddoldebau, cydlyniant cymunedol a safleoedd Sipsiwn a Theithwyr. Mae copi o ymateb yr Ysgrifennydd Cabinet ar gael yn yr Atodiad ar gyfer yr adroddiad hwn ac mae hefyd wedi'i gyhoeddi ar ein gwefan er gwybodaeth.¹

2. Cyllideb Ddrafft 2026-27

3. Mae Llywodraeth Cymru yn dyrannu cyfanswm o £26.8 biliwn yn y Gyllideb Ddrafft (ac eithrio Gwariant a Reolir yn Flynyddol). Mae Iechyd a Gofal Cymdeithasol yn cael hanner y gyllideb ddrafft gyffredinol, gyda Chyfiawnder Cymdeithasol yn cyfrif am lai na 1%. Gellir gweld y prif newidiadau yn ffigur 1.

Ffigur 1: Prif newidiadau rhwng Cyllideb Ddrafft 2026-27 a'r llinell sylfaen ddiwygiedig 2025-26 (£miliwn)



4. Mae'r Gyllideb Ddrafft yn ailddatgan y penderfyniadau a wnaed yn y gyllideb flaenorol ar gyfer Cymru yn 2025-26 ac yn cymhwyso cynnydd chwyddiannol i bob Prif Grŵp Gwariant fel y bydd "pob rhan o Lywodraeth Cymru yn dechrau

¹ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, Llythyr at yr Ysgrifennydd Cabinet, 2 Rhagfyr 2025; ac Ymateb gan Lywodraeth Cymru, 5 Rhagfyr 2025

2026-27 gydag o leiaf yr un lefel o gyllid mewn termau real â'u llinellau sylfaen diwygiedig yn 2025-26.”²

5. Esboniodd Llywodraeth Cymru ei dull gweithredu o ran y cynnydd gan nodi bod pob maes gwariant wedi cael:

- cynnydd o 2.2% i adnoddau cyllidol ar gyfer elfennau cyflog y sector cyhoeddus ym mhob adran;
- cynnydd o 2% ar gyfer chwyddiant (wedi'i gymhwyso i adnoddau cyllidol nad ydynt yn gyflog, cyfalaf cyffredinol a chyfalaf trafodiadau ariannol).

6. Yn sgil y cynnydd uchod, Tai a Llywodraeth Leol (2.21%) sy'n cael y cynnydd mwyaf mewn dyraniadau adnoddau cyllidol a Chyfiawnder Cymdeithasol (2.02%) sy'n cael y cynnydd lleiaf.

Gwariant heb ei ddyrannu

7. Ar ôl i ni ystyried y dystiolaeth, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru gytundeb cyllideb gyda Phlaid Cymru ar 9 Rhagfyr. Mae'r cytundeb yn cynnwys mwy o arian ar gyfer llywodraeth leol a'r gyllideb iechyd a gofal cymdeithasol a bydd £120 miliwn o wariant cyfalaf ar gael i'r llywodraeth nesaf.

Prif Grŵp Gwariant Cyfiawnder Cymdeithasol

8. Cyfanswm y llinell sylfaen ddiwygiedig ar gyfer 2025-26 (ac eithrio Gwariant a Reolir yn Flynyddol) ar gyfer y Prif Grŵp Gwariant Cyfiawnder Cymdeithasol yw **£154 miliwn**. Gwnaeth Llywodraeth Cymru addasiad negyddol o **£3.9 miliwn** i'r Gyllideb Derfynol 2025-26 er mwyn cyfrifo'r llinell sylfaen ddiwygiedig ar gyfer 2025-26.³

9. Cyfanswm y dyraniad ar gyfer cyllideb ddrafft 2026-27 (ac eithrio Gwariant a Reolir yn Flynyddol) yw **£163 miliwn**. O'i gymharu â 2025-26, mae hyn yn gynnydd o **£9 miliwn** (neu 6%) ar y llinell sylfaen ddiwygiedig neu gynnydd o **£3.5 miliwn** o'i gymharu â Chyllideb Derfynol Chwefror 2025.

10. Nododd yr Ysgrifennydd Cabinet mewn tystiolaeth ysgrifenedig: “yn dilyn adolygiad o gyfleoedd i aildddefnyddio cyllid o fewn y Prif Grŵp Gwariant Cyfiawnder Cymdeithasol, mae £2.4 miliwn ychwanegol wedi'i nodi mewn cyllid

² Llywodraeth Cymru, **Adroddiad y Cyllideb Ddrafft Fawr 2026-27**, Tachwedd 2025, tudalen 3

³ Llywodraeth Cymru, **Tystiolaeth ysgrifenedig**, 24 Tachwedd 2025, Atodiad A

adnoddau." Mae hyn yn cynnwys £1.2 miliwn wedi'i ailbwrpasu ar ôl cwblhau'r cynllun peilot Incwm Sylfaenol a £1.2 miliwn nad yw'n wariant rheolaidd.⁴

11. Dywedodd yr Ysgrifennydd Cabinet wrthym fod adolygiad o'r holl Linellau Gwariant Cyllidebol, a edrychodd yn benodol am gyfleoedd i ailbwrpasu cyllid, wedi galluogi cynyddu Llinellau Gwariant yn y Gyllideb yn ychwanegol at y cynnydd unffurf o 2% oherwydd chwyddiant. Byddai'r cynnydd hwn yn cael ei dargedu "mewn nifer o feysydd allweddol lle mae'r angen a'r galw mwyaf".⁵

Ein barn ni

Cyfeiriodd yr Ysgrifennydd Cabinet at y gyllideb Cyfiawnder Cymdeithasol fel "buddsoddiadau bach" a dywedodd y "bydd eu heffaith yn bellgyrhaeddol ac yn sylweddol i'r unigolion y mae angen cymorth arnynt fwyaf." Nodwn fod y Gyllideb Ddrafft hon, i raddau helaeth, yn barhad o'r Gyllideb flaenorol ar gyfer 2025-26. Rydym yn croesawu'r ffaith bod isafswm mewn cynnydd chwyddiannol wedi'i gymhwyso i'r holl linellau gwariant ar gyfer y Gyllideb Cyfiawnder Cymdeithasol. Fodd bynnag, rydym hefyd yn nodi bod diwygiadau i linell sylfaen 2025-26 wedi arwain at doriad o £3.9 miliwn ac mai'r unig feysydd i gael addasiadau negyddol i'r llinell sylfaen ar gyfer adnoddau'r llynedd, oedd Cyfiawnder Cymdeithasol a'r portffolios Newid Hinsawdd a Materion Gwledig. Pan ystyrir toriadau i'r llinell sylfaen, mae'r rhagolygon ar gyfer gwariant ar Gyfiawnder Cymdeithasol felly'n dechrau o fan cychwyn llai hael na bron pob Prif Grŵp Gwariant arall a dim ond cynnydd cymedrol iawn sydd ar gyfer y flwyddyn i ddod.

Casgliad 1. Rydym yn nodi, pan fydd toriadau i'r llinell sylfaen yn cael eu hystyried, y bydd Cyfiawnder Cymdeithasol yn cael un o'r setliadau lleiaf hael ymhlith meysydd gwariant Cyllideb Ddrafft 2026-27. Mae atal bob amser yn fwy cost-effeithiol na gadael i broblemau dyfu, ac mae effaith atal glir neu botensial i atal mewn sawl maes gwariant Cyfiawnder Cymdeithasol. Rydyn ni'n pryderu nad yw'r dyraniadau yn y gyllideb yn cydnabod hyn yn ddigonol.

3. Themâu trawsbynciol

12. Dywedodd yr Ysgrifennydd Cabinet wrthym fod "Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol yn parhau i fod yn sail i flaenoriaethau'r llywodraeth hon" ac y byddai'r Prif Grŵp Gwariant Cyfiawnder Cymdeithasol ochr yn ochr â

⁴ Llywodraeth Cymru, Tystiolaeth Ysgrifenedig, 24 Tachwedd 2025

⁵ Llywodraeth Cymru, Tystiolaeth Ysgrifenedig, 24 Tachwedd 2025

chyllidebau eraill "yn cyfrannu at fynd i'r afael â thlodi ac anghydraddoldeb, hyrwyddo hawliau dynol a gwella llesiant pawb yng Nghymru."⁶

13. Gan fod rhai o'r themâu sydd o fewn ein cylch gorchwyl, megis cydraddoldeb, cyfiawnder cymdeithasol a chenedlaethau'r dyfodol, yn drawsbynciol, gwnaethom archwilio agweddau ar y rhain yn ystod ein gwaith craffu.

Gwaith ataliol a gwariant ataliol

14. Rydym eisoes wedi ceisio archwilio i ba raddau y mae egwyddorion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 yn cael eu hadlewyrchu yn ein gwaith. Yn gynharach ym mis Ebrill 2025, cyhoeddodd Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol ac Archwilydd Cyffredinol Cymru adroddiadau sy'n ofynnol o dan Ddeddf 2015. Roedd gwaith ataliol a gwariant ataliol yn themâu allweddol yn y ddau adroddiad.⁷

15. Yn ôl yr Ysgrifennydd Cabinet:

*"It is vital that the whole budget is shaped by the Well-being of Future Generations Act, and, of course, prevention is key to that—a central organising principle of Government and public bodies."*⁸

16. Fodd bynnag, canfu Archwilydd Cyffredinol Cymru, er bod cyrff cyhoeddus "yn cydnabod yr angen i weithio mewn modd ataliol" roedd y mwyafrif yn "cael trafferth gwneud newid mwy systemig tuag at atal." Yn ei farn ef, "mae gan y system iechyd yn arbennig rywfaint o ffordd i fynd o ran cymhwyso ffordd o feddwl sy'n rhoi sylw i genedlaethau'r dyfodol ar draws ei weithgarwch cynllunio a chyflawni". Wrth grynhoi, dywedodd "Yn 2025, rydym yn gweld bod atal dan bwysau" a bod hyn yn "amlwg mewn rhai dewisiadau gwario".⁹

17. Tynnodd yr Ysgrifennydd Cabinet sylw at ymrwymiad Llywodraeth Cymru i gyllido aml-flwyddyn a gwaith Adolygiad Gwariant Cymru fel tystiolaeth y

⁶ Llywodraeth Cymru, Tystiolaeth Ysgrifenedig, 24 Tachwedd 2025

⁷ Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol, Adroddiad Cenedlaethau'r Dyfodol 2025; ac Archwilio Cymru, Dim amser i'w golli: Gwersi o'n gwaith dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, Ebrill 2025

⁸ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, 24 Tachwedd 2025 paragraff 10

⁹ Archwilio Cymru, Dim amser i'w golli: Gwersi o'n gwaith dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, Ebrill 2025

byddai'n "ymdrin â heriau'r dyfodol a chyfleoedd o safbwynt trawslywodraethol ac o safbwynt gweithredu mwy ataliol."¹⁰

Ein barn ni

Ar ôl ein sesiwn gyda'r Ysgrifennydd Cabinet, gwnaethom ysgrifennu at y Pwyllgor Iechyd a Gofal Cymdeithasol i dynnu sylw at bryderon yr Archwilydd Cyffredinol mewn perthynas â gwariant iechyd a phwysleisio bod hon yn thema bwysig yng ngwaith craffu'r Pwyllgor Iechyd. Mewn adran ddiweddarach ar anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu, rydym yn gwneud sylwadau pellach ar sut y mae angen i benderfyniadau gwariant gyd-fynd â'r egwyddor o atal.

Casgliad 2. Rydym yn cydnabod y pwysau sylweddol y mae cyrff cyhoeddus yn eu hwynebu, ond rydym yn siomedig gan y diffyg cynnydd sy'n cael ei wneud wrth symud tuag at fesurau atal a ragwelir gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

Cyllidebu ar sail rhywedd

18. Mae Rhaglen Lywodraethu Llywodraeth Cymru yn cynnwys ymrwymiad i gyllidebu ar sail rhywedd. Er mwyn deall yn well sut y gall gwariant a phenderfyniadau polisi fynd i'r afael ag anghydraddoldebau rhywedd, cyflwynodd Llywodraeth Cymru dri chynllun peilot cyllidebu ar sail rhywedd.¹¹ Yn ogystal â gwerthusiad o un o'r cynlluniau peilot a gyhoeddwyd yn 2023, yn rhan o'r broses o greu'r Gyllideb Ddrafft eleni, cyhoeddwyd 'Cyllidebu ar sail rhywedd ar waith: Dysgu o gynlluniau peilot yng Nghymru 2019–2024'.¹²

19. Dywedodd yr Ysgrifennydd Cabinet wrthym fod y "cynlluniau peilot cyllidebu ar sail rhywedd wedi llywio cyllideb 2026-27, drwy helpu i ymgorffori cydraddoldeb, tryloywder, a phrosesau gwneud penderfyniadau sy'n seiliedig ar dystiolaeth yn y broses gyllidebol."¹³

20. O ran y camau nesaf, mae 'Cyllidebu ar sail rhywedd ar waith' yn argymhell prif ffrydio cyllidebu ar sail rhywedd yn y weithdrefn brosesu, meithrin gallu trwy ddatblygu pecynnau cymorth a chryfhau casglu a dadansoddi data. Mae'r adroddiad yn cadarnhau na fydd rhagor o gynlluniau peilot cyllidebu ar sail

¹⁰ Llywodraeth Cymru, [Tystiolaeth Ysgrifenedig](#), 24 Tachwedd 2025

¹¹ Llywodraeth Cymru, [tri chynllun peilot cyllidebu ar sail rhywedd](#)

¹² Llywodraeth Cymru, [Cyllidebu ar sail rhywedd ar waith: Dysgu o gynlluniau peilot yng Nghymru 2019–2024](#), 3 Tachwedd 2025

¹³ Llywodraeth Cymru, [Tystiolaeth Ysgrifenedig](#), 24 Tachwedd 2025

rhywedd ac y bydd y pwyslais yn lle hynny ar "gadarnhau'r dysgu, meithrin capasiti a sefydlu cyllidebu ar sail rhywedd yn rhan o wead y llywodraeth."¹⁴

Ein barn ni

Rydym yn croesawu canfyddiadau'r tri chynllun peilot cyllidebu ar sail rhywedd, ond nodwn eu bod yn gymharol gyfyngedig yn eu cwmpas, gan ganolbwyntio ar dri pholisi penodol yn unig. Rydym yn siomedig bod Llywodraeth Cymru wedi dewis peidio ag adeiladu ar fomentwm y cynlluniau peilot hyn trwy uwchraddio'r dull gweithredu neu drwy gymhwyso'r fethodoleg i faes gwariant mwy.

Casgliad 3. Rydym yn croesawu unrhyw ymdrechion i gymhwyso'r dysgu o'r tri chynllun peilot ond rydym yn siomedig gyda maint y cynlluniau a chyflymdra'r cynnydd hyd yma. Rydym yn annog Llywodraeth Cymru i roi mwy o dystiolaeth gadarn i ni ar sut y mae'n bwriadu prif ffrydio ac ymgorffori cyllidebu ar sail rhywedd mewn ffordd systematig a hirdymor.

4. Mynd i'r afael â thlodi

21. Mae dogfennaeth y Gyllideb Ddrafft yn datgan mai (ymhlith pethau eraill) "Nod cyllid portffolio Cyfiawnder Cymdeithasol yw mynd i'r afael ag anghydraddoldebau a'u lleihau, [a] mynd i'r afael â thlodi," yn enwedig ymhlith grwpiau yr effeithir arnynt yn anghymesur.¹⁵ Tynnodd yr Ysgrifennydd Cabinet sylw at ystod o gamau gweithredu a gyflawnwyd drwy'r llinell wariant Cefnogi Cymunedau yn y Gyllideb.

Tlodi plant

22. Wrth gyfeirio at ddull Llywodraeth Cymru o fynd i'r afael â thlodi plant, dywedodd yr Ysgrifennydd Cabinet wrthym y byddai'r Gyllideb Ddrafft yn dyrannu "£700,000 uwchlaw cynnydd safonol oherwydd chwyddiant" i gefnogi gweithredu'r Strategaeth Tlodi Plant. Byddai £450,000 ychwanegol hefyd ar gyfer y grant tlodi plant a £250,000 i gefnogi Cymuned Ymarfer y Strategaeth Tlodi Plant Genedlaethol.¹⁶

23. Dywedodd yr Ysgrifennydd Cabinet wrthym:

¹⁴ Llywodraeth Cymru, Cyllidebu ar sail rhywedd ar waith: Dysgu o gynlluniau peilot yng Nghymru 2019-2024, 3 Tachwedd 2025

¹⁵ Llywodraeth Cymru, Adroddiad y Gyllideb Ddrafft Fanwl 2026-27

¹⁶ Llywodraeth Cymru, Tystiolaeth Ysgrifenedig, 24 Tachwedd 2025

*"With 14 years of austerity, there's no question, with the suffering and the deepening of inequalities, which was very much out of our hands, we've had to do an awful lot of mitigation and emergency support and intervention over those times. When we come and debate and discuss the child poverty progress report, again, it will be looking at what is making a real difference. Employment-based measures are crucially important. The reversal of the two-child limit is going to bring so many families out of poverty, and so we hope that that's going to happen."*¹⁷

24. Deuddydd wedi ein sesiwn gyda'r Ysgrifennydd Cabinet, ar 26 Tachwedd, cyhoeddodd Canghellor y Trysorlys, Rachel Reeves AS, y byddai Llywodraeth y DU yn dod â'r cap dau blentyn i ben o fis Ebrill 2026.¹⁸ Yn ôl y Trysorlys, byddai hyn o fudd i 69,000 o blant yng Nghymru.¹⁹ Mae Llywodraeth Cymru yn credu y bydd dileu'r cap dau blentyn yn lleihau tlodi plant yng Nghymru rhwng tri a phedwar pwynt canran.²⁰ Yn yr un modd, mae'r Sefydliad Ymchwil Polisi Cyhoeddus yn amcangyfrif y bydd Cymru, ar ôl Swydd Efrog a Humber, yn gweld y cynnydd mwyaf mewn incwm o blith gwledydd a rhanbarthau'r DU o ganlyniad i'r newid hwn.²¹

25. Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei hadroddiad cynnydd ar y strategaeth tlodi plant ar 2 Rhagfyr.²² Mae'n nodi effeithiau polisiau unigol Llywodraeth Cymru wrth fynd i'r afael â thlodi plant, gan gynnwys prydau ysgol am ddim i bob disgybl ysgol gynradd, y Gronfa Gynghori Sengl, y Gronfa Cymorth Dewisol, ac eraill. Fodd bynnag, mae'n tynnu sylw at y ffaith bod y ffigyrau diweddaraf yn dangos bod 31% o blant yng Nghymru yn wynebu tlodi, canran sydd "wedi parhau'n ystyfnig o uchel dros y degawd diwethaf."²³

¹⁷ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, 24 Tachwedd 2025, [paragraff 70](#).

¹⁸ Trysorlys Ei Fawrhydi, [Cyllideb 2025 yn llawn](#), 26 Tachwedd 2025 (Saesneg yn unig)

¹⁹ Trysorlys Ei Fawrhydi, Datganiad i'r Wasg, [Reeves yn mynd i'r afael â chosau byw](#), 26 Tachwedd 2025 (Saesneg yn unig)

²⁰ Datganiad ysgrifenedig gan y Prif Weinidog ac Ysgrifennydd y Cabinet dros Cyfiawnder Cymdeithasol, y Trefnydd a'r Prif Chwip: [Ymateb y Prif Weinidog i ddileu'r cap dau blentyn ar y budd-dal plant](#), 26 Tachwedd 2025

²¹ IPPR, [Adfer diogelwch: Deall effeithiau dileu'r cap dau blentyn ar draws y DU](#), 4 Rhagfyr 2025 (Saesneg yn unig)

²² Llywodraeth Cymru, [Strategaeth Tlodi Plant Cymru: adroddiad cynnydd 2025](#), 2 Rhagfyr 2025

²³ Llywodraeth Cymru, [Strategaeth Tlodi Plant Cymru: adroddiad cynnydd 2025](#), 2 Rhagfyr 2025

Ein barn ni

Croesawn y penderfyniad i godi'r cap dau blentyn ar y budd-dal plant fel cam cyntaf tuag at liniaru cyfraddau tlodi plant sy'n annerbyniol o uchel ac mae ymchwil yn dangos y bydd yn gwneud gwahaniaeth sylweddol i liniaru tlodi plant yng Nghymru. Mae hwn yn gyfle hanfodol i Lywodraeth Cymru ddefnyddio'r dulliau sydd ar gael iddi yn y modd mwyaf effeithiol wrth gefnogi'r gwaith o leihau tlodi plant ymhellach.

Rydym wedi mynegi ein siom o'r blaen am y diffyg cynnydd wrth fynd i'r afael â thlodi plant ac wedi bod yn feirniadol o'r diffyg uchelgais a ddangosir mewn sawl agwedd ar ddull Llywodraeth Cymru. Nodwn y potensial i'r penderfyniad hwn yng Nghyllideb y DU wella'r cyd-destun y mae Llywodraeth Cymru yn gweithredu ynddo.

Argymhelliad 1. Wrth ymateb i ddiwedd y cap dau blentyn, rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn ystyried ei hymateb i ddiwedd y cap dau blentyn ac unrhyw oblygiadau y gallai hyn eu cael ar ei dull o fynd i'r afael â thlodi plant, gan gynnwys y Strategaeth. Dylai hyn gynnwys:

- Asesu a oes angen unrhyw newidiadau i'r polisi presennol i sicrhau eu bod yn cyd-fynd â'r newidiadau mewn budd-daliadau a wnaed gan Lywodraeth y DU.
- Blaenoriaethu arian sydd ar gael ar gyfer buddsoddi mewn rhaglenni blaenoriaeth lle mae tystiolaeth glir eu bod yn effeithiol wrth leihau tlodi plant fel y nodir yn argymhelliad 3 o'n hadroddiad ar dlodi plant.²⁴
- Dwyn ymlaen gynigion manwl am unrhyw gamau pellach y bydd yn eu cymryd i leddfu tlodi plant er mwyn adeiladu ar y cyfle a ddarparwyd gan ddiddymu'r cap dau blentyn.

Mynd i'r afael â thlodi tanwydd

26. Er bod tlodi tanwydd yn faes y mae Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyfiawnder Cymdeithasol yn gyfrifol amdano, mae "prif fecanwaith Llywodraeth Cymru ar gyfer taclo tlodi tanwydd", sef y Rhaglen Cartrefi Clyd, yng ngofal Ysgrifennydd y Cabinet dros Dai a Llywodraeth Leol.²⁵

²⁴ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, Amser rhoi diwedd ar dlodi plant, 2023

²⁵ Llywodraeth Cymru, Rhaglen Cartrefi Clyd: datganiad polisi

27. Mae'r cyllid cyfalaf ar gyfer y Rhaglen Cartrefi Clyd wedi aros yr un fath ar gyfer 2026-27, sef £3.73 miliwn tra bod y dyraniad adnoddau wedi cynyddu 2% o £37.5 miliwn i £38.25 miliwn.

28. Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei strategaeth i fynd i'r afael â thlodi tanwydd yn 2021. Erbyn 2035, ei nod yw na fydd mwy na 5% o holl aelwydydd Cymru yn byw mewn tlodi tanwydd, ac na fydd dim un aelwyd mewn tlodi tanwydd parhaus neu ddifrifol.²⁶ Ym mis Hydref 2024, amcangyfrifodd Llywodraeth Cymru fod 25% o aelwydydd Cymru yn byw mewn tlodi tanwydd, gyda 5% o aelwydydd yn byw mewn tlodi tanwydd difrifol.²⁷

29. Yn ei adolygiad gwariant yn 2025, ymrwymodd Llywodraeth y DU £13.2 biliwn ar gyfer ei Rhaglen Cartrefi Clyd dros gyfnod yr adolygiad (2025-26 i 2029-30), gan gynnwys cyllid ganlyniadol Barnett. Yn ein hymchwiliad dilynol yn 2025 ar dlodi tanwydd, gwnaethom argymhell y dylai Llywodraeth Cymru sicrhau bod unrhyw gyllid canlyniadol Barnett sy'n deillio o gynnydd mewn cyllid ar gyfer mynd i'r afael â thlodi tanwydd yn Lloegr, yn cael ei fuddsoddi yn y Rhaglen Cartrefi Clyd.

30. Dywedodd Ysgrifennydd y Cabinet dros Gyfiawnder Cymdeithasol ei bod wedi bod yn gweithio law yn llaw â'r Ysgrifennydd Tai i sicrhau bod y Rhaglen Cartrefi Clyd yn parhau i wneud gwahaniaeth a phwysleisiodd mai dyma oedd dechrau'r broses gyllideb.²⁸ Amlygodd hefyd fod ffynonellau eraill o gymorth ar gael megis y cynllun Rhwymedigaeth Cwmnïau Ynni (ECO) sydd ar gael ar gyfer y DU gyfan. Fodd bynnag, mae Llywodraeth y DU wedi cyhoeddi ers hynny y bydd cyllid ECO yn dod i ben o fis Mawrth 2026.²⁹ Yn y trydydd chwarter o 2025, roedd 15% o deuluoedd Cymru yn elwa ar holl fesurau ECO ledled Prydain Fawr. Cymru hefyd sydd â'r ganran uchaf o gartrefi sydd wedi elwa ar fesurau cymhwystra hyblyg, o unrhyw un o wledydd neu ranbarthau'r DU.³⁰

Ein barn ni

Yn ein hymchwiliad dilynol i dlodi tanwydd y llynedd, ailadroddwyd barn mwyafrif y rhanddeiliaid nad oedd lefel y buddsoddiad yn y Rhaglen Cartrefi Clyd yn agos at y raddfa sydd ei hangen er mwyn cyrraedd targedau tlodi tanwydd Llywodraeth Cymru ar gyfer 2035. Ein barn ni o hyd yw bod y buddsoddiad yn

²⁶ Llywodraeth Cymru, [Trechu Tlodi Tanwydd 2021-2035](#)

²⁷ Llywodraeth Cymru, [Dangosfwrdd tlodi tanwydd](#)

²⁸ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, 24 Tachwedd 2025, [paragraff 78](#)

²⁹ Llywodraeth y DU, [Effaith Cyllideb yr Hydref ar filiau ynni](#) (Saesneg yn unig)

³⁰ Llywodraeth y DU, [Effeithlonrwydd ynni yn y cartref.. Prydain Fawr. Chwarter 3 \(mis Gorffennaf hyd at fis Medi\) 2025](#) (Saesneg yn unig)

annigonol a chredwn hefyd mai buddsoddiad ychwanegol yn y maes hwn ddylai fod y brif flaenoriaeth. Dylid talu am y buddsoddiad ychwanegol drwy ddefnyddio'r £380 miliwn sydd ar gael mewn cronfeydd heb eu dyrannu.

Nodwn hefyd, ers i ni graffu ar gynigion y Gyllideb Ddrafft, fod Llywodraeth y DU wedi cyhoeddi y bydd y cyllid ar gyfer ECO, y mae Cymru yn elwa arni uwchlaw ein cyfran o'r boblogaeth, yn dod i ben ym mis Mawrth 2026. Mae'r ansicrwydd ynghylch yr hyn a fydd yn disodli ECO yn cryfhau'r achos i Lywodraeth Cymru roi mwy o flaenoriaeth i fuddsoddi yn y Rhaglen Cartrefi Clyd.

Rydym yn siomedig nad yw Llywodraeth Cymru wedi gosod targedau tlodi tanwydd dros dro hyd yma, er gwaethaf galwadau gan randdeiliaid a'n hargymhelliad blaenorol y dylid cyhoeddi targedau o'r fath erbyn mis Medi 2025 fan bellaf. Roedd Llywodraeth Cymru wedi nodi o'r blaen y byddai'n gwneud hynny ar ôl cyhoeddi amcangyfrifon tlodi tanwydd wedi'u diwygio ym mis Hydref. Rydym yn pryderu nad oes modd i Lywodraeth Cymru fonitro cynnydd, ac asesu a yw ei buddsoddiad yn y Rhaglen Cartrefi Clyd yn cyflawni.

Argymhelliad 2. Rydym yn argymell bod Llywodraeth Cymru yn cynyddu lefel y buddsoddiad ar gyfer y Rhaglen Cartrefi Clyd, ac yn blaenoriaethu buddsoddiad mewn mesurau i wella effeithlonrwydd tanwydd cartrefi a mynd i'r afael â thlodi tanwydd. Dylai hyn hefyd fod yn flaenoriaeth ar gyfer y £120 miliwn o gyllid cyfalaf sydd ar gael i Lywodraeth Cymru ei ddyrannu ar ôl yr etholiad nesaf.

System budd-daliadau Cymru.

31. Mae'r Gyllideb Ddrafft yn dyrannu **£500,000** ychwanegol i gefnogi'r gwaith o symleiddio budd-daliadau Cymru.³¹ Yn ôl yr Ysgrifennydd Cabinet, bydd hyn yn parhau i "gefnogi gallu partneriaid cyflenwi allweddol i fwrw ymlaen ag unrhyw waith yn y maes hwn."³²

32. Esboniodd yr Ysgrifennydd Cabinet fod gweithredu gan Lywodraeth Cymru, ochr yn ochr â darparu gwasanaethau cynghori, wedi arwain at £208.9 miliwn mewn incwm ychwanegol i aelwydydd ac wedi dileu £66.3 miliwn o ddyled. Pwysleisiodd yr Ysgrifennydd Cabinet rôl llywodraeth leol:

"We cannot deal with all of the important questions you've asked me today [...] without local government; they are our welfare state [...] They're the ones who can deliver on getting those three benefits:

³¹ Llywodraeth Cymru, [Grŵp Llywio Symleiddio Budd-daliadau Cymru](#)

³² Llywodraeth Cymru, [Tystiolaeth Ysgrifenedig](#), 24 Tachwedd 2025

*Free School Meals, the School Essentials grant and the Council Tax Reduction Scheme. And many authorities are doing it—they're passporting it, they're enabling it. We want all local authorities to deliver on our welfare benefits charter for Wales.*³³

33. Mynegodd yr Ysgrifennydd Cabinet fod llawer o awdurdodau yn pasbortio hawliau i fudd-daliadau Cymru ond bod Llywodraeth Cymru yn awyddus i bob awdurdod lleol gyflawni'r Siarter Budd-daliadau Lles i Gymru.³⁴

Ein barn ni

Rydym yn llwyr gefnogi Siarter Budd-daliadau Cymru ac yn cydnabod ymdrechion pawb sy'n rhan o'r cynnydd a wnaed hyd yma. Ar ben hynny, rydym yn croesawu'r buddsoddiad ychwanegol a fydd yn cael ei wneud yn 2026-27.

Ar yr un pryd, mae'n rhwystredig iawn bod rhai awdurdodau lleol yn parhau i fod ar ei hôl hi er gwaethaf y gefnogaeth, yr arbenigedd a'r anogaeth sylweddol a ddarperir gan Lywodraeth Cymru a phartneriaid cyflenwi allweddol eraill. Mae'n amlwg bod lliniaru tlodi yn fuddiol i'r holl awdurdodau lleol, ac rydym yn credu y dylai fod mwy o dryloywder o ran pa awdurdodau lleol sy'n gwneud y cynnydd y mae Llywodraeth Cymru yn anelu at ei gyflawni erbyn mis Ebrill 2026 wrth ddatblygu dull mwy cydlynol o ymdrin â Chynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor, prydau ysgol am ddim a'r Grant Hanfodion Ysgol.

Argymhelliad 3. Rydym yn croesawu ymdrechion i weithredu cam 1 o'r gwaith hwyluso budd-daliadau yng Nghymru, ond rydym yn pryderu nad yw rhai awdurdodau lleol yn gwneud cynnydd fel y gobeithiwyd. Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn darparu manylion am gynnydd pob awdurdod lleol wrth weithredu cam 1, erbyn mis Chwefror 2026, ac yn amlinellu sut y mae'n gweithio gyda'r awdurdodau lleol sy'n cael trafferth i gyflawni hyn erbyn mis Ebrill 2026.

5. Cydraddoldeb a hawliau dynol

34. Mae Llywodraeth Cymru wedi dyrannu **£1 miliwn** ychwanegol i'r gyllideb Cydraddoldeb, Cynhwysiant a Hawliau Dynol ar gyfer 2026–27, gan gynyddu'r

³³ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, 24 Tachwedd 2025, [paragraffau 160 ac 161](#).

³⁴ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, 24 Tachwedd 2025, [paragraffau 160 ac 161](#).

cyfanswm i £24 miliwn. Yn ogystal â'r cynnydd chwyddiannol (gwerth £200,000), mae'r cynnydd yn cynnwys:

- dyraniad o £400,000 i sefydlu Gwasanaeth Cyfreithiol Cydraddoldeb;
- £200,000 i ariannu costau blwyddyn gyntaf gweithredu'r Bil Iaith Arwyddion Prydain (Cymru).
- Cynyddu'r gyllideb ar gyfer cydlyniant cymunedol £200,000.

Cynlluniau gweithredu ynghylch cydraddoldeb

35. Mae gan Lywodraeth Cymru sawl cynllun ynghylch cydraddoldeb, gan gynnwys Cymru Gwrth-hiliol; cynlluniau gweithredu LHDTC+ a chynlluniau gweithredu hawliau pobl anabl. Yn ei Chyllideb Ddrafft ddiwethaf ar gyfer 2025-26, dyrannodd Llywodraeth Cymru £450,000 i helpu sefydliadau i gefnogi'r gwaith o gyflawni'r cynlluniau hyn.³⁵ Ni ddarparodd yr Ysgrifennydd Cabinet fanylion am gyllid penodol a ddyrannwyd i'r ffrydiau gwaith hyn ar gyfer 2026-27.

36. Pan ofynnwyd iddi am yr adnoddau a ddyrannwyd ar gyfer darparu hawliau pobl anabl, gwrthododd yr Ysgrifennydd Cabinet roi ffigur, gan ddweud ei fod yn gynllun â chyfrifoldeb trawslywodraethol a oedd wedi'i gynllunio i lywio datblygiad polisi a chyllid ar draws y Llywodraeth.³⁶

Ein barn ni

Er ein bod yn derbyn y bydd sawl maes gwariant o bob rhan o Lywodraeth Cymru yn gwneud cyfraniad, mae'n bwysig o safbwynt craffu ariannol ac asesu gwerth am arian ein bod yn gallu craffu ar y cyllid penodol a ddyrannwyd i gefnogi cyflawni cynlluniau gweithredu sy'n gysylltiedig â chydraddoldeb. Rydym yn nodi bod hyn wedi'i ddarparu o'r blaen a bod manylion am unrhyw newidiadau i'r dyraniadau gwariant hynny yn ddefnyddiol wrth asesu ystyriaethau fel gwerth am arian.

Argymhelliad 4. Rydym yn argymhell bod Llywodraeth Cymru yn rhoi manylion i ni am y cyllid penodol a ddyrannwyd i gefnogi'r gwaith o gyflawni cynlluniau gweithredu sy'n gysylltiedig â chydraddoldeb a manylion unrhyw newidiadau i'r dyraniadau gwariant, a hynny cyn y ddadl ar y Gyllideb Derfynol sydd wedi'i threfnu ar gyfer 26 Ionawr 2026.

³⁵ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, Cyllideb Ddrafft 2025-26, Chwefror 2025

³⁶ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, 24 Tachwedd 2025, paragraff 101

Cyllid ar gyfer y Gweithgor Opsiynau Deddfwriaethol

37. Mae'r Rhaglen Lywodraethu yn cynnwys ymrwymiad i ymgorffori Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar gyfer Dileu pob math o Wahaniaethu yn erbyn Menywod a Chonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau Pobl ag Anableddau yng nghyfraith Cymru.³⁷ Yn 2022, sefydlodd Llywodraeth Cymru Weithgor Opsiynau Deddfwriaethol (y Gweithgor) i gynghori ar ymgorffori.³⁸

38. Clywsom yn uniongyrchol gan Gadeirydd ac aelodau'r Gweithgor ym mis Medi 2024 a ddisgrifiodd heriau sy'n ymwneud â newydd-deb a chymhlethdod y gwaith a materion capasiti, megis natur wirfoddol ymwneud ag aelodaeth y Gweithgor.

39. Dywedodd yr Ysgrifennydd Cabinet wrthym fod cyfanswm cyllid o £143,515 wedi'i ddyrannu gan Lywodraeth Cymru i gefnogi'r Gweithgor Opsiynau Deddfwriaethol (y Gweithgor) o fis Ionawr 2024 tan fis Mawrth 2026. Roedd y ffigur hwn yn ychwanegol at yr amser staff a ddarparwyd gan swyddogion sy'n cefnogi'r Gweithgor. Pan holwyd yr Ysgrifennydd Cabinet, dywedodd fod adroddiad sy'n cynnwys argymhellion y Gweithgor i'w ddisgwyl y flwyddyn nesaf a bod Llywodraeth Cymru yn aros am ganlyniad yr adroddiad hwnnw cyn ymrwymo unrhyw gyllid pellach, a dywedodd ei bod yn gobeithio "y bydd rhai argymhellion pendant y gallwn weithredu arnynt."³⁹

Ein barn ni

Rydym yn deall bod ymgorffori Confensiynau'r Cenhedloedd Unedig yn fater cymhleth ac nad yw Llywodraeth Cymru ar ei phen ei hun yn ei hymdrechion i lywio'r cymhlethdod hwn. Fodd bynnag, credwn fod angen dysgu gwersi o agweddau ar y dull a allai fod wedi effeithio ar gyflawni, gan gynnwys diffyg eglurder ynghylch amserlenni prosiectau a'r dull 'atal a chychwyn' a welwyd wrth ddosrannu adnoddau a chyllid ar gyfer gwaith y Gweithgor.

Byddem yn croesawu cael cadarnhad pryd y bydd adroddiad y Gweithgor yn cael ei gyhoeddi.

³⁷ Llywodraeth Cymru, Rhaglen Lywodraethu, 15 Mehefin 2025

³⁸ Cyfarfod y Gweithgor Opsiynau Deddfwriaethol ar Hawliau Dynol, 22 Medi 2022

³⁹ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, 24 Tachwedd 2025, paragraff 98

Tocynnau croeso

40. Roedd y Tocyn Croeso yn rhoi cymorth i geiswyr lloches i gael teithio ar fws am ddim neu am swm gostyngol. Cyhoeddwyd canllawiau ynghylch terfynu'r cynllun teithio am ddim ar fysiau ym mis Ebrill 2024.⁴⁰ Yn y Gyllideb Ddrafft ar gyfer 2025-26, dywedodd yr Ysgrifennydd Cabinet y byddai parhad o'r cyllid o £700,000 i weithredu'r Tocyn Croeso, ac i hwyluso mynediad i'r rhyngwrwyd ar gyfer ceiswyr lloches sy'n byw yng Nghymru.

41. Rhoddodd yr Ysgrifennydd Cabinet ddiweddariad ar y Tocyn Croeso ar gyfer ceiswyr lloches a ffoaduriaid a dywedodd na ellir cyflawni'r model mewn modd diogel, fforddiadwy na chynaliadwy a bod y costau cyflenwi yn sylweddol uwch na dyraniadau'r gyllideb.⁴¹

Casgliad 4. Gwnaethom ysgrifennu at yr Ysgrifennydd Cabinet i fynegi ein siom am y penderfyniad hwn ac i ofyn am ragor o wybodaeth am union natur rhwystrau ynghylch gweithredu ac am eglurhad ar rôl Clearsprings yn y mater. Rydym yn galw eto ar Lywodraeth Cymru i gyhoeddi'r wybodaeth hon ac i nodi sut y bydd y £700,000 a ddyrannwyd i'r prosiect hwn yn cael ei ailddyrannu a pha gamau amgen, ymarferol y bydd yn eu cymryd i gefnogi ceiswyr lloches, yn arbennig o ran teithio i apwyntiadau hanfodol.

6. Diogelwch cymunedol a chydlyniant

Atal trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol (VAWDASV)

42. Mae Llywodraeth Cymru wedi dyrannu £700,000 ychwanegol i VAWDASV yn y Gyllideb Ddrafft ar gyfer 2026–27, gan gynyddu'r cyfanswm i £10 miliwn. Bwriad y cynnydd hwn yw cryfhau gwasanaethau rheng flaen ac ymestyn ymdrechion y ymyrryd yn gynnar ac atal.⁴² Mae cyllideb gyfalaf o £3.1 miliwn hefyd ar gael i wella cyfleusterau lloches, gwella mesurau diogelwch, a chynyddu hygyrchedd, gyda disgwyl i dros 20 o brosiectau elwa ar hynny. Tynnodd yr Ysgrifennydd Cabinet sylw at sut y mae'r llywodraeth yn ymateb i argymhellion a wnaed gan y Pwyllgor yn y gorffennol, gan gynnwys argymhellion mewn perthynas â menywod nad oes ganddynt hawl i gyllid cyhoeddus.

⁴⁰ Llywodraeth Cymru, Teithio ar fysiau a threnau am ddim ar gyfer ffoaduriaid, 22 Mai 2022

⁴¹ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, Papur i'w nodi 2.2 gohebiaeth gan yr Ysgrifennydd Cabinet ynghylch tocynnau croeso i geiswyr lloches, 17 Tachwedd 2025

⁴² Llywodraeth Cymru, Tystiolaeth Ysgrifenedig, 24 Tachwedd 2025

43. Pan ofynnwyd pam nad oedd y Gyllideb Ddrafft yn cynnwys cyllid penodol i gefnogi plant, dywedodd yr Ysgrifennydd Cabinet yr eir i'r afael ag anghenion plant drwy'r gyllideb priff ffrwd ar gyfer VAWDASV a bod partneriaethau rhanbarthol hefyd yn ariannu gwasanaethau arbenigol sydd mewn gwirionedd yn cefnogi plant yn uniongyrchol.⁴³

Casgliad 5. Rydym yn croesawu dull Llywodraeth Cymru o fynd i'r afael â thrais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol, yn enwedig ei phwyslais ar atal, ond rydym yn pryderu nad oes cyllideb benodol ar gyfer plant. Mae hyn er gwaethaf ffrwd waith genedlaethol sy'n rhan o'r strategaeth trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Gallai bod yn ddibynnol ar gyllid prif ffrwd greu'r risg nad yw anghenion plant yn cael eu diwallu neu eu blaenoriaethu'n gyson ar draws rhanbarthau. Er mwyn sicrhau bod anghenion plant yn cael eu diwallu'n gyson, dylai Llywodraeth Cymru ystyried mapio gwasanaethau arbenigol i blant ar draws rhanbarthau. Byddai hyn yn helpu i nodi bylchau, yn osgoi dyblygu gwaith ac yn llywio penderfyniadau cyllido yn y dyfodol. Heb mapio, gallai cyllid prif-ffrwd arwain at ddarpariaeth anwastad.

Swyddogion Cymorth Cymunedol yr Heddlu

44. Dywedodd yr Ysgrifennydd Cabinet wrthym y byddai cyllid ar gyfer Swyddogion Cymorth Cymunedol yr Heddlu yn aros yr un fath ar gyfer y flwyddyn ariannol hon ac y byddai cyfanswm y dyraniad yn codi o £16 miliwn i £16.3 miliwn yn 2026-27. Esboniodd yr Ysgrifennydd Cabinet y rhesymau y tu ôl i'r buddsoddiad hwn:

*"PCSOs make such a difference in our communities, at the front line of policing. We're doing a review of PCSOs, which will be helpful in terms of evaluation, but also I think this is part of our conversations and a case for devolving policing to Wales, about the fact that we have put all this investment into PCSOs for so many years."*⁴⁴

Ein barn ni

Yn ein hadroddiad ar Gyllideb Ddrafft 2024-25, gwnaethom argymhell cynnal gwerthusiad o gefnogaeth Llywodraeth Cymru i Swyddogion Cymorth

⁴³ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, 24 Tachwedd 2025, [paragraff.135](#)

⁴⁴ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, 24 Tachwedd 2025, [paragraff.147](#)

Cymunedol yr Heddlu, ond nid ydym wedi gweld unrhyw ddeilliannau eto, er gwaethaf cadarnhad y byddai gwerthusiad yn cael ei gynnal.

Casgliad 6. Rydym yn cydnabod y cyfraniad gwerthfawr y mae Swyddogion Cymorth Cymunedol yr Heddlu yn ei wneud i ddiogelwch cymunedol ledled Cymru. Ar yr un pryd, rydym yn nodi mai un cyfiawnhad dros wario adnoddau Llywodraeth Cymru ar faes nad yw wedi'i ddatganoli, oedd i bontio bwlch cyllido a grëwyd gan doriadau'r Swyddfa Gartref. Yn dilyn y newid yn llywodraeth San Steffan, a chynnydd i'r gyllideb plismona, rydym o'r farn ei bod nawr yn amser addas i edrych ar ddyfodol hirdymor y trefniadau hyn a'r gwaith pontio o ran cyfrifoldeb ffurfiol ar gyfer darparu Swyddogion Cymorth Cymunedol yr Heddlu. Nodwn fod Llywodraeth Cymru wedi gwerthuso cyfraniad y Swyddogion Cymorth Cymunedol yr Heddlu y mae'n eu hariannu ac rydym yn cytuno y dylid cyhoeddi hwn a'i rannu gyda'r Pwyllgor erbyn 31 Ionawr 2026 fan bellaf.

Therapi lleferydd ac iaith yn y system cyfiawnder ieuenctid

45. Yn ei phapur, disgrifiodd yr Ysgrifennydd Cabinet y trefniadau cymhleth sy'n sail ar gyfer ariannu therapi iaith a lleferydd yn y system cyfiawnder ieuenctid, gan nodi:

- Bod pob Bwrdd Iechyd Lleol yng Nghymru yn darparu therapi iaith a lleferydd fel triniaeth iechyd lle mae angen clinigol am hynny.
- Er mwyn cyflawni eu rôl statudol neilltuol, dylai timau cyfiawnder ieuenctid ddarparu gwasanaethau pellach sy'n ymwneud ag anghenion iaith a chyfathrebu lleferydd y tu hwnt i'r hyn a ddarperir gan eu Bwrdd Iechyd Lleol.
- Gall awdurdodau lleol sy'n ystyried bod arnynt angen darpariaeth ychwanegol, gyflogi eu therapyddion lleferydd ac iaith eu hunain yn uniongyrchol, neu gomisiynu ac ariannu darpariaeth drwy gyflogwr arall, fel y GIG neu'r sector preifat.

46. Yn ôl yr Ysgrifennydd Cabinet, gallai awdurdodau lleol gael mynediad at nifer o ffrydiau cyllido ar gyfer hyn, a bod uwchgynhadledd y llynedd wedi tynnu sylw at sawl enghraifft o lle mae hyn eisoes yn gweithio'n dda.⁴⁵

⁴⁵ Llywodraeth Cymru, Tystiolaeth Ysgrifenedig, 24 Tachwedd 2025

47. Mae rhywfaint o gyllid yn cael ei ddarparu gan Lywodraeth y DU ar ffurf y rhaglen Turnaround ond roedd yr Ysgrifennydd Cabinet yn aneglur ynglyn â'i ymestyn ar gyfer y flwyddyn ariannol nesaf.⁴⁶

Ein barn ni

Fel y nodwyd yn ein hadroddiad blaenorol: mae gan 60 y cant o'r bobl ifanc sy'n ymwneud â'r system cyfiawnder ieuenctid Anghenion Iaith, Lleferydd a Chyfathrebu o'i gymharu ag amcangyfrif o 10 y cant o'r boblogaeth gyfan. Rydym yn dal i bryderu nad yw anghenion y plant a'r bobl ifanc hyn yn cael eu diwallu a bod Llywodraeth Cymru, Byrddau Iechyd Lleol a'r Weinyddiaeth Gyfiawnder gyda'i gilydd, yn methu â mynd i'r afael â'r mater difrifol hwn. Mae gwariant ar y mater hwn nid yn unig yn fater o degwch ond mae'n amlwg yn enghraifft o wariant ataliol. Mae lleihau cyfraddau aildroseddu ac atal cynifer o bobl ifanc ag anghenion iaith, lleferydd a chyfathrebu rhag mynd i mewn i'r system gyfiawnder yn y lle cyntaf yn rhatach na pharhau gyda'r status quo.

Casgliad 7. Dylai Llywodraeth Cymru gydweithio â phartneriaid a rhoi'r gorau i drosglwyddo'r cyfrifoldeb i eraill ar y mater hwn. Rydym yn ailadrodd argymhellion ein hadroddiad yn 2023 ac yn galw ar Weinidogion i gyflwyno cynlluniau credadwy sydd â chyllid pwrpasol er mwyn sicrhau bod digon o gymorth yn cael ei ddarparu i bobl ifanc ag anghenion iaith, lleferydd a chyfathrebu sydd yn y system cyfiawnder ieuenctid.

7. Y Trydydd Sector

48. Mae'r Prif Grŵp Gwariant Cyfiawnder Cymdeithasol yn cynnwys dyraniadau cyllid ar gyfer y trydydd sector, a ddyrennir yn bennaf trwy'r llinell wariant "Cymorth i'r Sector Gwirfoddol" yn y Gyllideb. Yn ogystal â'r cynnydd chwyddiannol, mae'r Gyllideb Ddrafft yn darparu £400,000 ychwanegol mewn refeniw a £1.5 miliwn mewn cyfalaf trafodiadau ariannol i gefnogi gweithgarwch y trydydd sector ledled Cymru.

49. Yn ystod sawl ymchwiliad a sawl sesiwn graffu ar y gyllideb ddrafft, mae'r Pwyllgor wedi clywed yn gyson am yr anawsterau y mae sefydliadau'r trydydd sector yn eu hwynebu wrth gael mynediad at gyllid, yn enwedig y ddibyniaeth ar grantiau bach, tymor byr sy'n gofyn am adrodd a monitro helaeth. Yn ei hymateb i adroddiad y Pwyllgor ar Gyllideb Ddrafft 2025-26, dywedodd Llywodraeth

⁴⁶ Y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, 24 Tachwedd 2025, [paragraff 145](#).

Cymru fod trefniadau newydd ar waith i gefnogi cylchoedd ariannu hwy, aml-flwyddyn lle bo hynny'n briodol. Mae'r trefniadau hyn wedi'u cryfhau ymhellach fel rhan o'r cod ymarfer diwygiedig ar gyfer y trydydd sector, yn ôl yr Ysgrifennydd Cabinet.⁴⁷

50. Dywedodd yr Ysgrifennydd Cabinet wrthym ei bod wedi bod yn ymwybodol iawn o effaith y cynnydd mewn yswiriant gwladol wrth wneud penderfyniadau am ddyraniadau ar gyfer y trydydd sector. Ar ôl ein sesiwn ar 26 Tachwedd, cyhoeddodd Canghellor y Trysorlys, Rachel Reeves AS, gynnydd yn y Cyflog Byw Cenedlaethol a'r Isafswm Cyflog Cenedlaethol o fis Ebrill 2026, fel rhan o fesurau'r Gyllideb.⁴⁸

Ein barn ni

Mae'r trydydd sector yn chwarae rhan hanfodol wrth gefnogi pobl ledled Cymru, gan ddarparu lluo o wasanaethau. Ac eto, mae llawer yn nodi eu bod yn delio â phwysau ariannol, a waethygydd gan gynnydd y llynedd yng Nghyfraniadau Yswiriant Gwladol Cyflogwyr a chynnydd yn y Cyflog Byw Cenedlaethol. Mae'r ymrwymiad i setliadau ariannol aml-flwyddyn yn mynd dipyn o'r ffordd wrth fynd i'r afael â hyn, ond mae angen ei ymgorffori'n llawn yn y broses o wneud penderfyniadau ar draws cyrff cyhoeddus i sicrhau'r effaith fwyaf.

Casgliad 8. Rydym yn croesawu'r ymrwymiad i setliadau ariannol aml-flwyddyn sydd wedi'u cynnwys yn y Cod Ymarfer ar gyfer Ariannu'r Trydydd Sector a chredwn y dylai Llywodraeth Cymru fonitro'r defnydd ohono ar draws y portffolio i sicrhau ei fod yn cael ei normaleiddio ledled y llywodraeth.

⁴⁷ Llywodraeth Cymru, Tystiolaeth Ysgrifenedig, 24 Tachwedd 2025

⁴⁸ Trysorlys Ei Fawrhydi, Cyllideb 2025 yn llawn, 26 Tachwedd 2025 (Saesneg yn unig)

Atodiad : Pwyntiau dilynol Cyllideb Ddrafft 2026-27

Paragraff 7: cytunodd Ysgrifennydd y Cabinet i ddarparu mwy o fanylion am effaith undebau credyd gan gynnwys eu heffeithiolrwydd cyffredinol a'u rôl wrth gyflawni canlyniadau cyfiawnder cymdeithasol.

Ym mis Medi 2025, cyhoeddwyd adolygiad llenyddiaeth o arferion gorau undebau credyd. Er bod y sylfaen dystiolaeth ryngwladol yn gyfyngedig, mae'n nodi bod undebau credyd mewn gwledydd defnydd uchel yn tueddu i fod â threfniadau marchnata cryf, ystod eang o wasanaethau a chefnogaeth technoleg a modelau busnes mwy proffesiynol.

Effaith gyfunol tair ffrwd ariannu Llywodraeth Cymru

Mae'n anodd mesur union effaith cyllid Llywodraeth Cymru ar undebau credyd gan fod y naw undeb credyd blaenllaw yng Nghymru wedi derbyn cyllid o amrywiol ffynonellau gan Lywodraeth Cymru dros y blynyddoedd diwethaf. Mae'r rhain yn cynnwys cyllid cyfalaf ar gyfer datblygiadau ym maes technoleg ariannol a cherbyd bancio symudol, cyllid ehangu benthyciadau a chyllid prosiectau ar gyfer codi ymwybyddiaeth yn y gymuned.

Fodd bynnag, mae'r data monitro yn dangos bod buddsoddiad Llywodraeth Cymru wedi cefnogi undebau credyd i gynyddu benthycia flwyddyn ar ôl blwyddyn, gan ddenu miloedd o gwsmeriaid newydd bob blwyddyn, sicrhau twf mewn cyrhaeddiad, a chryfhau eu sefyllfa ariannol drwy sicrhau effeithlonrwydd.

Mae'r data monitro hefyd yn dangos bod 7,000 o aelodau newydd wedi ymuno â'r 9 undeb credyd y mae Llywodraeth Cymru wedi darparu cyllid iddynt dros y 12 mis diwethaf. Er bod yr ystadegau aelodaeth oedolion yn aros yn fras ar yr un lefelau, nid yw hyn yn adlewyrchu 'twf' gan fod miloedd o bobl bob blwyddyn yn ymuno i fenthycia ac yna'n gadael pan fyddant wedi ad-dalu'r benthyciad.

Mae ystadegau diweddaraf Banc Lloegr, a gyhoeddwyd ar 31 Hydref 2025, yn dangos bod undebau credyd Cymru yn cryfhau eu sefyllfa flwyddyn ar ôl blwyddyn, gyda benthycia yn cynyddu'n raddol. Mae hyn hefyd yn dangos eu gwydnwch, gan barhau i wneud elw ar y cyd, rhywbeth nad yw'n wir am undebau credyd Lloegr a'r Alban.

Mae prif bwyntiau'r data yn dangos:

Mae nifer y benthyciadau bob blwyddyn yn cynyddu, gan godi 3.5%, 5.5%, 13% a *3% dros y 4 blynedd diwethaf, gan gyrraedd y lefel uchaf erioed. (*Sylwer fod y twf o 3% dros y 12 mis diwethaf yn eithrio ystadegau benthycy cyfnod y Nadolig ar gyfer 2025-26, felly bydd yn uwch na 3% ar gyfer y cyfnod 12 mis diwethaf).

Mae Llywodraeth Cymru wedi darparu £3.4m i 9 undeb credyd ers 2022 i ehangu benthycy drwy warantu benthyciadau i bobl sydd wedi'u cau allan o fenthycy prif ffrwd yn sgil risg. Caiff hyn ei ailgylchu gan fod y benthyciadau'n cael eu had-dalu. Mae'n darparu benthyciadau 'cychwynnol' neu fenthyciadau 'adeiladu credyd' i fenthycwyr a chanddynt hanes credyd gwael.

Y canlyniad yw bod 6,200 o fenthyciadau fforddiadwy ychwanegol sy'n werth cyfanswm o £3.7m wedi cael eu dyfarnu ers 2022 i bobl y byddai credyd fel arfer yn cael ei wrthod iddynt ac sydd mewn perygl o ddefnyddio credyd cost uwch neu fathau anghyfreithlon o gredyd.

Gyda'i gilydd, mae undebau credyd Cymru mewn sefyllfa gadarn, heb adrodd colled ar y cyd, rhywbeth y mae undebau credyd yr Alban a Lloegr wedi'i wneud y flwyddyn ddiwethaf.

Paragraff 32: dywedodd Ysgrifennydd y Cabinet y bydd Taliadau Cymorth Brys a wneir drwy'r Gronfa Cymorth Dewisol yn cael eu codi 8.1% o 1 Ionawr 2026. Byddem yn ddiolchgar o gael eglurhad ynghylch a fydd cyllid ychwanegol ar gael i dalu am y cynnydd hwn, neu a fydd yn cael ei dalu o fewn y cronfeydd presennol.

Bydd y cynnydd o 8.1% i'r Taliadau Cymorth Brys o 1 Ionawr 2026 yn cael ei wneud o fewn y cronfeydd presennol.

Paragraff 40: Gofynnodd y Pwyllgor wrth graffu am y newid o ran cymhwysra i rieni nad ydynt yn cael budd-dal plant.

Yn sgil y newid cymhwysra o ran y Gronfa Cymorth Dewisol i rieni â chyfrifoldebau gofal plant nad ydynt yn cael budd-dal plant, pan fo un rhiant â chyfrifoldebau gofal plant ffurfiol yn cael budd-dal plant, ond nad yw'r llall yn cael y budd-dal, o 1 Ionawr 2026 bydd yn bosibl i'r rhiant nad yw'n cael y budd-dal plant gael Taliad Cymorth Brys uwch ar gyfer 2 neu ragor o bobl. Mae hyn i gydnabod rhieni sy'n rhannu cyfrifoldebau ac i gefnogi rhieni â'u cyfrifoldebau gofal plant. Yn flaenorol, dim ond taliad aelwyd 1 person y gallai unigolyn yn y sefyllfa hon ei gael o dan y Gronfa Cymorth Dewisol. Mae elfen Taliad Cymorth i Unigolion y Gronfa Cymorth Dewisol eisoes wedi'i newid, ym mis Hydref 2025, i alluogi unigolion â chyfrifoldeb rhiant nad ydynt yn cael budd-dal plant i hawlio

dodrefn i wneud lle diogel a chyfforddus i fwy nag un person, gan adlewyrchu eu cyfrifoldebau gofal plant.

Paragraff 46: cytunodd Ysgrifennydd y Cabinet i roi rhagor o fanylion ar yr adborth a gafwyd sydd wedi llywio'r penderfyniad i newid o ffriwyr aer i boptai trydan.

I egluro, pe bai'r penderfyniad hwn yn cael ei wneud, ni fydd yn benderfyniad rhwng y naill a'r llall. Pe bai Ysgrifennydd y Cabinet yn penderfynu ychwanegu poptai trydan at elfen Taliad Cymorth i Unigolion y Gronfa Cymorth Dewisol, o 1 Mehefin 2026 byddai ymgeiswyr yn gallu dewis rhwng bwndel coginio (gan gynnwys ffriwr aer, popty araf, plât poeth a microdon) neu bopty cownter gyda hob neu bopty trydan. Ar hyn o bryd mae'r dewis rhwng bwndel coginio neu bopty cownter gyda hob.

Mae'r opsiwn hwn yn cael ei ystyried yn dilyn adborth gan sefydliadau sy'n gweithio gyda'r rhai sy'n gwneud cais ar gyfer y Gronfa Cymorth Dewisol y byddai hyn yn ychwanegiad cadarnhaol. Os cytunir, bydd hyn yn cael ei gyflwyno o fewn y gyllideb bresennol.

Paragraff 55: cyfeiriodd Ysgrifennydd y Cabinet at gymorth i ddatgloi dros £10 miliwn o ymddiriedolaethau a sefydliadau segur, a phot o £7.5 miliwn. Byddem yn ddiolchgar am eglurhad pellach ynghylch y gronfa hon, gan gynnwys sut y caiff ei dosbarthu.

Mae'r £10m mewn ymddiriedolaethau segur wedi'u datgloi yn cyfeirio at Ymddiriedolaeth Adfywio Cymru. Mae hon yn bartneriaeth rhwng Llywodraeth Cymru, y Comisiwn Elusennau a Sefydliad Cymunedol Cymru. Fe wnaethom ddarparu swm bach o gyllid i'r Comisiwn Elusennau (tua £200k yn 2021-22 a 2023-24 er bod y gwaith ar yr Ymddiriedolaeth wedi parhau hyd fis Mawrth 2025) i'w helpu i dargedu elusennau yng Nghymru a oedd wedi bod yn segur neu'n aneffeithiol. Fe wnaeth y gwaith adfywio cronfeydd gwerth dros £10m, naill ai drwy gael elusennau i gymryd lle ymddiriedolwyr a dechrau gweithio eto, drwy drosglwyddo arian i elusen debyg sy'n weithredol, neu drwy drosglwyddo arian i Sefydliad Cymunedol Cymru i ddod yn rhan o'u gweithgareddau ariannu.

Mae'r £7.5m (£5m yn 2021-22, £1m yn 2024-25 a £1.5m yn 2025-26) yn cyfeirio at y [Gronfa Benthyciadau Asedau Cymunedol](#). Mae hyn yn cael ei weithredu ar ein rhan gan Buddsoddiad Cymdeithasol Cymru, sy'n rhan o CGGC, ac mae'n darparu benthyciadau hirdymor ar gyfer pryniannau neu welliannau i eiddo. Mae'r Gronfa Benthyciadau Asedau Cymunedol yn cynnig benthyciadau i

sefydliadau sector gwirfoddol corfforedig sy'n ceisio cymryd perchnogaeth o asedau cymunedol. Mae'n ategu ein gwaith ar y Rhaglen Cyfleusterau Cymunedol.

Paragraff 73: cyfeiriodd Ysgrifennydd y Cabinet at linell gymorth i bobl wneud cais am y bwndeli babi. Byddem yn ddiolchgar am eglurhad ynghylch a fydd unigolion cymwys yn cael eu cofrestru'n awtomatig ar gyfer y cynllun drwy eu bydwraig.

Bydd bydwragedd yn llenwi ffurflen gofrestru gyda menywod cymwys yn ystod eu hapwyntiad cynenedigol pan fyddant tua 25 wythnos yn feichiog, os hoffent gael Bwndel Babi. Ar ôl ei llenwi, bydd y fydwraig yn postio'r ffurflen, sy'n cofrestru'r teulu ar gyfer eu Bwndel Babi.

Os yw rhiant newydd yn byw mewn ardal gymwys yng Nghymru ac wedi colli'r cyfle i gofrestru yn yr apwyntiad 25 wythnos am reswm dilys, bydd y fydwraig yn dal i allu cofrestru'r rhiant nes bod y babi yn 4 mis oed. Dylai rhieni yn y sefyllfa hon gysylltu â'u bydwraig i drafod cofrestru.

Mae llinell gymorth wedi'i sefydlu i gefnogi teuluoedd a gweithwyr proffesiynol a chanddynt gwestiynau am y Bwndeli Babi, er enghraifft os oes rhywbeth ar goll, os yw'r blwch wedi'i ddifrodi neu os oes angen canslo'r bwndel.

(Paragraff 106) Amlinelliad o gyllid penodol a ddyrannwyd ar gyfer gweithredu'r Cynllun Gweithredu Hawliau Pobl Anabl.

Mae pob maes polisi ar draws y llywodraeth yn gyfrifol am roi'r camau gweithredu yn y Cynllun Hawliau Pobl Anabl ar waith. Disgwylir i bob adran ariannu a chyflawni'r camau sy'n berthnasol i'w cylch gwaith, gan ddefnyddio eu cyllidebau eu hunain i wneud hynny. Mae'r dull gweithredu hwn yn sicrhau perchnogaeth ac atebolrwydd ar bob lefel.

Nid yw tegwch i bobl anabl yn unig bryder i unrhyw adran unigol; yn hytrach, mae'n gyfrifoldeb a rennir lle mae angen ymrwymiad ar y cyd. Rhaid i bob maes polisi weithio gyda'i gilydd i ymgorffori cynhwysiant a thegwch, gan sicrhau bod ystyriaethau tegwch i bobl anabl yn cael eu hintegreiddio ym mhob rhan o'r llywodraeth ac nad ydynt byth yn cael eu trin ar wahân.

Mae ymrwymïadau ariannol sylweddol eisoes wedi'u hamlinellu ar draws y llywodraeth, gan ddangos bwriad clir i wella canlyniadau i bobl anabl. Mae'r ymrwymïadau hyn wedi'u cynllunio i gefnogi cyflawniad a llwyddiant y Cynllun,

gan sicrhau bod cynnydd yn cael ei wneud tuag at fwy o gydraddoldeb a chynhwysiant i bobl anabl yng Nghymru.

(Paragraffau 109 – 111) Cadarnhad ynghylch pryd y bydd y gwasanaeth cyfreithiol cydraddoldeb yn weithredol.

Disgwylwn i'r gwasanaeth ddechrau gweithredu o ddechrau mis Ebrill 2026. Byddwn yn gweithio gyda sefydliadau arweiniol i ddatblygu'r model cyflawni ar gyfer gofynion y gwasanaeth, ac yn adolygu ac asesu ei effeithiolrwydd yn rheolaidd, yn seiliedig ar ddata monitro sydd i'w casglu.

Paragraff 134 a 135: cytunodd Ysgrifennydd y Cabinet i ddarparu mwy o fanylion am unrhyw gyllid ar gyfer plant a gwasanaethau arbenigol i blant yng nghydestun cyllideb trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol.

Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod bod plant y mae Trais yn erbyn Menywod, Cam-drin Domestig a Thrais Rhywiol (VAWDASV) yn effeithio arnynt yn profi trawma sylweddol a bod angen cymorth arbenigol arnynt. Darperir rhai gwasanaethau a chymorth i blant y mae VAWDASV yn effeithio arnynt drwy ein cyllid grant craidd i ranbarthau a'n cyllid i sefydliadau trydydd sector VAWDASV arbenigol. Bydd hyn yn ategu gweithgareddau gan adrannau eraill o'r Llywodraeth gan gynnwys Gwasanaethau Cymdeithasol, Addysg ac Iechyd.

O fewn y gyllideb VAWDASV, rwy'n darparu cyllid i sefydliadau trydydd sector VAWDASV arbenigol i ddarparu rhai gwasanaethau ledled Cymru. Mae'r cyllid ar gyfer y sefydliadau hyn yn cynnwys gwaith penodol i blant a phobl ifanc, er enghraifft gweithwyr allweddol plant, grwpiau i blant sy'n wynebu risg o ddioddef cam-fanteisio rhywiol, a Chynghorwyr Trais Domestig Annibynnol ar gyfer Plant.

Yn 2025-26 rwyf wedi darparu £4m o gyllid i'r chwe rhanbarth VAWDASV. Mae pob un o'r rhanbarthau yn penderfynu sut i wario eu dyraniad yn seiliedig ar eu hanghenion eu hunain ac ar gyflawni eu hamcanion strategol rhanbarthol. Bydd hyn yn amrywio o flwyddyn i flwyddyn. Dyma rai enghreifftiau o'r rhanbarthau:

Mae'r Gogledd yn ariannu Cynghorydd Trais Rhywiol Plant a Phobl Ifanc o fewn y Ganolfan Atgyfeirio Ymosodiadau Rhywiol. Maent hefyd yn ariannu gweithwyr Plant a Phobl Ifanc ac arweinwyr yn Gorwel, DASU a Cymorth i Ferched Clwyd Alyn.

Mae Gwent yn ariannu gwaith atal ymhlith plant a phobl ifanc.

Mae Cwm Taf Morgannwg yn ariannu gweithiwr lloches Plant a Phobl Ifanc mewn Gwasanaeth Cam-drin Domestig yn Rhondda Cynon Taf a Gwasanaethau Plant a Phobl Ifanc Cwm Taf Morgannwg, ynghyd â chwnselydd trais rhywiol arbenigol drwy Brosiect Assia Llwybrau Newydd.

Mae rhai rhanbarthau hefyd yn ariannu Cynghorwyr Trais Rhywiol Plant a Phobl Ifanc neu Gynghorwyr Trais Rhywiol Annibynnol ar gyfer Plant sy'n Gynghorwyr Trais Rhywiol Annibynnol wedi'u hyfforddi'n arbennig sy'n cefnogi plant a phobl ifanc sydd wedi profi ymosodiad rhywiol.

Yn ogystal â hyn, mae rhai rhanbarthau yn ariannu gwasanaethau arbenigol fel cwnsela, therapi chwarae ac eiriolaeth i blant sy'n agored i gam-drin domestig.

Cyfrannodd cyllideb VAWDASV hefyd at Brosiect Sbectrwm - Stori Cymru sy'n gweithio gydag ysgolion i hyrwyddo a deall perthnasau iach drwy eu cwricwlwm Addysg Cydberthynas a Rhywioldeb.

Rydym hefyd yn ariannu rhaglen benodol yng Ngwent/Dyfed Powys sy'n cael ei rhedeg gan Llwybrau Newydd ar gyfer plant sydd wedi profi cam-drin rhywiol ac sy'n arddangos ymddygiad rhywiol niweidiol neu broblemus.

Yn ddiweddar, cyhoeddais [fuddsoddiad o £2.4 miliwn gan Lywodraeth Cymru](#) i gefnogi goroeswyr trais rhywiol i gael mynediad at gwnsela arbenigol a chymorth emosiynol yn gyflymach. Bydd y cyllid yn mynd i Llwybrau Newydd, Cerrig Camu, Canolfan Gymorth Gogledd Cymru i Oroeswyr Treisio a Cham-drin Rhywiol a Cymorth i Fenywod - Cyfannol. Bydd y cymorth ychwanegol yn caniatáu i'r sefydliadau hyn gynnig mwy o apwyntiadau, recriwtio cwnselwyr arbenigol a darparu gofal amserol sy'n ystyriol o drawma i oroeswyr (gan gynnwys plant) ledled Cymru.

Rydym yn ariannu'r llinell gymorth Byw Heb Ofn sy'n cynnig gwybodaeth, cyngor a chymorth cyfrinachol ynghylch trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol. Mae'r llinell gymorth ar gyfer unrhyw un o unrhyw oedran neu rywedd, p'un a yw rhywun yn poeni amdanynt hwy eu hunain neu rywun y maent yn ei adnabod, a ph'un a yw'r cam-drin neu'r trais yn digwydd nawr neu yn y gorffennol, ac mae'n ymdrin â thrais domestig a thrais gan ddieithriaid. Gall eiriolwyr y llinell gymorth frysbennu anghenion unigolyn a chyfeirio neu atgyfeirio i arbenigwyr i barhau â'r gefnogaeth yn y ffordd fwyaf priodol.

Rydym wedi comisiynu ymchwil i edrych ar y dirwedd o ran data VAWDASV yng Nghymru i'n helpu i nodi a mynd i'r afael ag unrhyw fylchau allweddol yn y data, gan gynnwys ar gyfer grwpiau penodol fel plant a phobl ifanc. Rydym hefyd yn

bwriadu cynnal ymarfer mapio ledled Cymru yn 2026 mewn cydweithrediad â darparwyr gwasanaeth presennol i ddeall beth sydd ar gael i blant ledled Cymru ar hyn o bryd a nodi unrhyw fylchau yn y ddarpariaeth bresennol.

Paragraff 121: nododd Ysgrifennydd y Cabinet fod cynnydd o 25% wedi bod yn y cyllid ar gyfer cydlynnydd cydlyniant cymunedol i £1.6 miliwn ar gyfer y flwyddyn ariannol hon. Byddem yn croesawu eglurhad ynghylch sut y cyrhaeddwyd y ffigur o 25%.

Y gyllideb ar gyfer y Rhaglen Cydlyniant Cymunedol (gan gynnwys grantiau bach) yn 2024-25 oedd £1.28m. Yn 2025-26, cynyddwyd y gyllideb honno i £1.6m - cynnydd o 25%.

Paragraff 128-129 cytunodd Ysgrifennydd y Cabinet i ddarparu mwy o fanylion am yr hyn a ddigwyddodd i'r £0.7 miliwn a ddyrannwyd yn wreiddiol i'r cynllun tocynnau croeso.

Gwnaed y penderfyniad i beidio â bwrw ymlaen â'r Tocyn Croeso ddiwedd mis Hydref. Rydym bellach yn edrych ar opsiynau ar gyfer y ffordd orau o ailddyrannu neu addasu'r gyllideb hon fel ei bod yn cyflawni ymrwymadau ein llywodraeth.

Byddwn yn ymateb i lythyr diweddar y Pwyllgor yn gofyn am ragor o fanylion ynghylch y Tocyn Croeso.

Paragraffau 152 – 167: cytunodd Ysgrifennydd y Cabinet i roi eglurder pellach ar ddadansoddiad y ffigur o 236 o leiniau gan gynnwys y gyfran sydd wedi'u cwblhau; yn cael eu datblygu ac wedi'u cynnig. Byddai'r Pwyllgor hefyd yn gwerthfawrogi dadansoddiad daearyddol manwl gywir os yn bosibl gan gynnwys enwau unrhyw awdurdodau lleol nad ydynt wedi cyflwyno cynigion ar gyfer llain eto fel sy'n ofynnol o dan Ddeddf Tai (Cymru) 2014.

Ar hyn o bryd mae 424 o leiniau a 26 o safleoedd ar draws 16 o awdurdodau lleol yng Nghymru.

Mae'r ffigur o 229 o leiniau newydd yn cynnwys nifer y lleiniau newydd a ddatblygir gyda chaniatâd cynllunio (35) a nifer y lleiniau newydd y mae awdurdodau lleol wedi hysbysu Llywodraeth Cymru eu bod yn bwriadu gwneud cais am gyllid ar eu cyfer yn y dyfodol heb ganiatâd cynllunio ar hyn o bryd (194). Nid yw'r ffigur hwn yn derfynol; mae'n rhoi amcan o brosiectau posibl i'r dyfodol yn unig.

Ers 2022-23, nid oes unrhyw leiniau newydd ond mae cyllid wedi'i gymeradwyo ar hyn o bryd ar gyfer pum llain newydd.

Ceir dadansoddiad yn y tabl isod fesul awdurdod lleol.

Dadansoddiad o Safleoedd Sipsiwn a Theithwyr a gynhelir gan awdurdodau lleol ledled Cymru*			
Awdurdod Lleol	Nifer y safleoedd (a'r lleiniau) ar hyn o bryd ar 2 Rhagfyr 2025	Nifer y lleiniau newydd a ddatblygir gyda chaniatâd cynllunio	Nifer y lleiniau newydd arfaethedig i'r dyfodol heb ganiatâd cynllunio ar hyn o bryd
Blaenau Gwent	1 safle(19 llain)	0	20
Pen-y-bont ar Ogwr	0	0	0
Caerffili	0	0	0
Caerdydd	2 (80 llain)	4	80
Sir Gaerfyrddin	1 (15 llain)	0	4
Ceredigion	0	0	0
Conwy	1(4 llain)	1	1
Sir Ddinbych	1(4 llain dors dro)	0	4
Sir Fflint	1(20 llain)	0	6 (transit)
Gwynedd	1(12 llain)	0	19
Merthyr Tudful	1(24 llain)	0	0
Sir Fynwy	0	0	7
Castell-nedd Port Talbot	2(67 llain)	0	0
Casnewydd	1(3 llain)	6	0
Sir Benfro	5 (74 llain)	0	20
Powys	3 (31 llain)	0	12
Rhondda Cynon Taf	1 (6 llain)	0	9

Abertawe	2(16 llain)	24	0
Torfaen	2(34 llain)	0	0
Bro Morgannwg	0	0	0
Wrecsam	1(15 llain)	0	2
Ynys Môn	0	0	10 (Mannau Aros a Gytunwyd)
Cyfanswm	26 safle (424 o leiniau)	35	194

Hyd yma mae Pen-y-bont ar Ogwr, Caerffili, Ceredigion, Merthyr Tudful, Castell-nedd Port Talbot, Torfaen a Bro Morgannwg i gyd wedi nodi anghenion heb eu diwallu yn eu Hasesiadau Llety Sipsiwn a Theithwyr ond nid ydynt eto wedi cyflwyno cynigion i Lywodraeth Cymru am gyllid ar gyfer llain/lleiniau i helpu i ddiwallu eu hanghenion fel sy'n ofynnol o dan Ddeddf Tai (Cymru) 2014.

*ffigurau'n gywir yn ystod hydref 2025